

A tűz balladája

A mese, a népmese, a ballada — ez a frissítő, üdítő forrás egyre inkább csörgedezik mai irodalmunkban és művészetünkben, pedig tiszta vízből hányan és hányan kontyintottak, s gyakran éppen a legnagyobbak — évszázadokon át. Intonációja, látásmódja, hősei, ábrázoló-eszközei, jelképrendszere nélkül nincs János vitézünk, Cantata Profanánk, hiányozna József Attila lírájából a szegény ember egyik jellegzetes hangja, s nem találkozhattunk volna Ábellel, Jégtörő Mátyással — Tamási számos epika és színpadi alakjával. Ha nem tűnik fel ez a szellemi mozdulat, tájékozódás éppen mai irodalmunk kezdeti sza-

kaszában, akkor kétségkívül szegényebbek lennénk. Hiszen Nagy László korai versei, Illyés Gyula, Juhász Ferenc verses meséi, Benjámín László, Zelk Zoltán és még mások több emlékezetes művét a népmesével és a népballadával való találkozás szülte. Ha odafigyelünk, akkor e hangot meghallhatjuk az induló Galgóczi, Sánta, Csurka, Moldova, Kamondy és mások írásai-ban is. Már ekkortájt sokat vitatkoztak a feldolgozás és a korszerű új-ateremtés kérdésein. Nyilvánvalóan a legkülönbözőbb igények és tények motiválták ezt. Jelen volt e művekben az ökonomista naturalizmus elleni tiltakozás vá-nya épp úgy, mint a

nagy kérdésekre adandó válaszok utáni faggatód-zás, a valóságtól való el-torzulás vagy közelebb jutás akarata, akárcsak az intellektuális keresés s esetleg a miszticiz-musba merülés hajlan-dósága.

A mese — hiába szorult vissza később — kétségkívül nem halt el. Ahogy egyik író megjegyzi: „Változatlanul folyik tovább az elbe-szélőktől a hallgatóig”, s jelen van a tudomá-nyos fantasztiikus iro-dalom iránt növekvő ér-deklődésben s másutt is. Tágabb értelemben a különböző eposzok — Kalevala, Mahábhárata — színpadi feldolgozásá-nak sikerei is jelzik, hogy az emberiség leg-ősibb műfaja, kulturális

Jelenet Gáli József—Pauló Lajos mesejátékából

kincsei a mai kor emberére számára is fontos és aktuális mondanivalót tartogatnak. Sőt, akad időnként olyan ritka pillanat is, amikor olyan eredeti filmmalkotást láthatunk, amelynek írója, rendezője a népmese, a népballada hagyományos gondolati és művészeti anyagából kiindulva akar a mai kor embereihez — idősebbekhez és fiatalokhoz egyaránt — szólni. Ilyen vállalkozásnak lehetünk tanúi — s tegyük hozzá mindjárt: örvendetes nézői — karácsony estéjén, amikor a Magyar Televízió vetítette Gáli József egyfelvonásos mesejátékát Pauló Lajos rendezésében: *A tűz balladája*-t.

Gáli József, akinek írói indulását mai irodalmunk népmese iránti érdeklődésének első nagy hulláma határozta meg, az intellektuális keresést-kutatást, az erkölcs-kritikát, a nagy igazságok felmutatásának igényét társítja a folklórisztikus hagyományaink részleteiben hűséges, pontos felelevenítésével, s egyéni ihletésű, korszerű szellemű újrakomponálásával. Hőse: „A lány, aki maga volt a tűz” — ez a küldetését és tragikus sorsát vállaló parasztlány az emberiség fényhozó, tüzet gyújtó, a megváltás lehetőségét naív természetességgel felviláglató, a szabadulást kívívó mesefigurák jelképes alakjainak egyik változata. Szülei farkasoktól úzve, majd farkasokkal vívott küzdelemben pusztulnak. Őt a falu négy jómódú mesterembere, a szülői kötelességeket évszakonként

felváltva vállalva nevei fel — a pék, a kovács, a favágó és a gyertyamártó. Ők is pusztítják el, fiaik tiltakozása ellenére, amikor a tőlük kapott jószágot, melegséget, fényt — csodatevő erejével — az egész falu népének s minden embernek át akarja adni. Gállinak sikerült mesehőseinek társadalmi megalapozást adnia. Szuggesztív erővel tárja fel a közösséget boldogító igények, törekvések és az önző invidualista anyag érdekek könyörtelen harcát, anélkül, hogy megtörné a mese atmoszféráját. A kerettörténet, amibe a tűzleány tragikus történetét ágyazza, azt a meggyőződését fejezi ki, hogy e tragédia nem örök és törvényszerű. A fényhozó, a tűzgyújtó, a megváltó újra és újra eljön, s az embereknek — az egymást követő nemzedékek sodrában — szüntelenül adva van az önfelszabadítás lehetősége. Nyelvében felvillannak a népmesék, a népdalok, a mondókák, a gyermekversek, a népballadák fordulatai s ezek a cselekményhez símulva szuggesztív erejű légkört teremtenek. A rendező — az író törekvéseit megértve és felkarolva — főként Tamási Áron realitást és csodát keverő népi játékaihoz kapcsolódik és számos ötlettel, kezdeményezéssel hozza létre a mesejáték hiteles és poétikus világát. A rendezés még tovább is erősíti a mesejáték realista alapjait, azzal is, hogy a falu népet mai emberekből: Hévízgyörk lakosaival jeleníti meg. A falusi mesteremberek műhelyeit

szintén a maga realitásában állítja elének, jól lehet ezek az idősebb nemzedékek közvetlen élményei voltak, mégis ma már a mese világába szervesen illeszkednek bele. A szereplőgárda legkiválóbb színészeinkből toborzódik, s szinte mindannyian érezhetően örömmel és kedvvel vállalkoztak e ritkán osztályrészült jutó művészi feladatra. A rendezés — s ez érdeme — lehetőséget is adott nekik a természetes, spontán, igazi játékra. A tűzleányt megszemélyesítő Venczel Vera sokszínű alakformálására, a mesteremberek: Sinkovits Imre, Szabó Gyula, Besenyey Ferenc és Szénási Ernő karakterisztikus megszemélyesítőire, a didergőt megrendítő erővel elének állító Rajz Jánosra emlékezzünk leginkább. Velük együtt méltathatjuk a péknét — Tolnay Klárit, a gyertyamártónét — Gobbi Hildát, a favágónét — Fónay Mártát. Szokolay Sándor népdalokból szőtt, drámai telítettségű, poétikus zenéje úgy vált a mesejáték szerves részévé, hogy minvégig megtartotta újat adó, önálló élményt is nvújtó karakterét. Kocsis Sándornak, az operatőrnek sikerült a képi megfogalmazásban a mese légkörét, hangulatát éreztetni. A díszlet időnkénti szegényessége, a cselekmény olykorí váratlan lelassulása, a realitás és a mese nem mindig szerencsés ötvözése sem csökkentheti örömlünk, melyet e mű megszületése keltett bennünk, remélve, hogy mielőbb újabbak követik. ILLES LAJOS